

б еволюція відбувалася лише шляхом сліпого відторгнення варіантів, то навряд чи вистачило часу для того, щоб еволюція здійснила шлях від елементарних форм життя до свідомості та культури. Саме завдяки механізму «позитивного збагачення» здійснюється суттєве прискорення еволюції у будь-якій сфері, будь-то органічна, соціальна, економічна. Подібне твердження має бути застосованим також й до еволюції політичної реальності.

Щодо спрямованості еволюційних процесів, то К. Лоренц констатує їх парадоксальність насамперед у тому, що їх розвиток відбувається всупереч законам імовірності. Навпаки, для еволюції, знов-таки у широкому розумінні, притаманна певна спрямованість, яку він тлумачить як націленість життєвих систем на збагачення енергією та інформацією, що у випадку як органічної, так і соціокультурної (політичної) еволюції «засвоюється або шляхом природного відбору, або навчання і процесу дослідження, та зберігається або у генах, або в індивідуальній пам'яті та традиціях культури» [4, с. 28].

Підсумовуючи вищенаведене, слід зробити висновок, що розгляд можливих напрямів теоретичної рефлексії політичної реальності на основі базових принципів еволюційної епістемології: об'єктивності, інформаційної адаптації та взаємного збагачення енергії та інформації, відкриває нові обрії політологічного аналізу, насамперед у напрямку дослідження закономірностей еволюції політичної реальності.

Бібліографічні посилання

1. **Кирилюк Ф. М.** Історія зарубіжних політичних вчень Нової доби / Ф. М. Кирилюк. – К., 2008.
2. **Митрошенков О. В.** Политическое знание и теория / О. В. Митрошенков // Вест. Моск. ун-та. Сер. 12: Политические науки. – 2002. – № 4. – С. 6–24.
3. **Huxley J.** Evolution, cultural and biological / J. Huxley // New bottles for new wine: essays. – London: Chatto and Windus, 1976. – P. 61–92.
4. **Lorenz K.** Behind the mirror: a search for a natural history of human knowledge. – L.: Methuen and company Ltd., 1977.

Надійшла до редколегії 14.12.09

УДК 329

О. Л. Тупиця

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО СТАТУСУ ПРОФСПІЛОК: ПОЛІТИКО-КОМУНІКАЦІЙНІ ЗАСОБИ

© Тупиця О. Л., 2010

Вип. 20. 2010

127

Розглянуто передумови ефективної діяльності профспілок у сфері політичної комунікації. Зроблено висновок про виняткову важливість символічних та аргументативних засобів під час побудови системи взаємодії профоб'єднань та громадськості.

Ключові слова: профспілки, оптимальний політичний статус, соціальна структура, політична реальність.

Рассмотрены предпосылки эффективной деятельности профсоюзов в сфере политической коммуникации. Сделан вывод об исключительной важности символических и аргументативных средств во время построения системы взаимодействия профобъединений и общественности.

Ключевые слова: профсоюзы, оптимальный политический статус, социальная структура, политическая реальность.

Pre-conditions of effective activity of trade unions in the field of political communication are examined. Conclusion is drawn about exceptional importance of symbolic and argumentative facilities within the construction of the system of trade unions and public co-operation.

Keywords: trade unions, the optimum political status, social structure, a political reality.

Подальший розвиток профспілок в Україні слід пов'язувати з процесом поглиблення демократії в нашій державі та впровадженням новітніх комунікаційних технологій. Набувають розвитку так звані інтегровані маркетингові технології, за допомогою яких здійснюється єдина багатоканальна синхронізована комунікація, яка орієнтована на встановлення адресних і бажано інтерактивних двосторонніх відносин профспілок з різними цільовими аудиторіями. Створення адекватного іміджу політичної сили виступає необхідною складовою її успішної політичної діяльності. Отже, політичний імідж профспілок має включати цілу низку узгоджених компонентів, серед яких основними є імідж лідерів професійних організацій та імідж цих організацій в цілому. Проблеми статусу професійних об'єднань у політичному світі були розглянуті низкою вчених. Зокрема, С. Камат акцентує увагу на підсиленні ролі профспілок як громадських організацій [8], Л. Панітч та Д. Шварц вказують на необхідність активізації політичної діяльності профспілок в умовах багатостороннього та різноспрямованого зовнішнього тиску [9], Б. Піллмот та К. Кук вказують на поразки та перемоги британського профспілкового руху в боротьбі з його політичними опонентами [10], Е. Тейлор здійснив систематизацію проявів політичної активності профоб'єднань [11]. Проте ці та інші дослідження недостатню увагу приділяють комунікаційному виміру участі об'єднань найманих працівників у політиці. Тому метою даної статті є опис та аналіз основних засобів зміни наявного політичного статусу профспілок у бік оптимального. Завданнями на даному шляху виступають розкриття змісту та значення 1) конкурентного середовища потенційних комунікаційних стратегій профспілок; 2) ресурсів підвищення ефективності даних стратегій у громадянському суспільстві та 3) адекватного змісту символічних технологій у комунікаційній взаємодії. Політика, як відомо, виступає передумовою політичної діяльності. Аналіз ірраціональних чинників політики, на нашу думку, є однією з найважливіших складових прикладної політичної аналітики. Проте, одним з найбільш складних предметів аналізу є психологічний стан суспільства в

цілому, детермінація психологічного стану окремих соціальних груп. Останній чинник виступає ключовим для розуміння вихідних засад політичної тактики та стратегії профспілок.

На думку українського дослідника О. Колтунова [1], використання засобів масової інформації в інтересах профілактики конфліктів та їх конструктивного вирішення є одним з перспективних напрямків регулювання соціальних конфліктів, а також підвищення загальної культури українського суспільства, оскільки ЗМІ впливають на розуміння людьми сутності тих чи інших конфліктів, а також на формування стереотипів сприйняття та поведінки в проблемних ситуаціях взаємодії.

Комунікаційні стратегії профспілок сучасної України в політичній сфері обумовлюються двома групами чинників. По-перше, мова йде про презентацію дотримання профспілками їх профільних функцій із захисту інтересів трудящих. Інформація щодо цієї діяльності має тиражуватися найбільш інтенсивно, із застосуванням найрізноманітніших стратегій. Із досяганням стійкого сприйняття профспілок як «основного» захисника. Кампанії з формування позитивного політичного іміджу профспілок мають акцентувати увагу на політичних рішеннях та діях. Якісними параметрами комунікаційної діяльності мають бути доступність та зрозумілість, налаштованість на цільову аудиторію. Політичний компонент іміджевої стратегії буде розвиватися у напрямі «відсторонення» від основних конкурентів: політичних партій та громадських організацій. Впровадження комунікаційних стратегій, на нашу думку, має здійснюватися на постійній основі, незалежно від виборчих циклів та періодів інтенсифікації політичного процесу. По-друге, специфікою комунікаційної стратегії профспілок у політиці сучасної України є протистояння групам інтересів, що мають значні ресурси для здійснення комунікаційних дій. В умовах постійного негативного маніпулятивного впливу з боку конкуруючих політичних суб'єктів комунікаційна стратегія профспілок має визначатися винятковою адресністю та нестандартністю каналів трансляції інформації, що використовуються. Таким чином, основними вихідними параметрами планування комунікаційної діяльності профспілок слід вважати політичну ситуацію, наявність ресурсів (перш за все організаційної єдності та консолідованої позиції), характер дій конкурентів, стан соціальної бази, розвиток економічної ситуації. Облік результативності комунікаційних стратегій має здійснюватися на основі політико-маркетингових засобів, серед яких чільне місце мають займати засоби PR. Для цього в структурі органів політичного управління профспілок повинен мати інформаційно-аналітичний центр та центр стратегічного планування. Специфікою політичної комунікації сучасної України слід вважати зосередженість медіа-ресурсів у руках обмеженого кола учасників розподілу ринку (великих фінансово-промислових груп). Тому дуже важко уявити, що консолідований профспілковий рух, налаштований на політичну суб'єктність, буде мати можливість доступу до електронних ЗМІ, насамперед телебачення. За цих обставин профспілки мають віддавати перевагу каналам передачі інформації, пов'язаним із соціальними мережами. Величезний потенціал розвитку політико-комунікаційних позицій

профспілок лежить у сфері соціального капіталу, ключовою властивістю якого є довіра всередині трудових колективів. Як зазначає український дослідник В. Сукачов, серед чинників, що розкривають механізми політичної мобілізації профспілок, провідне місце посідають механізми колективної дії (див. [4]). Останнім часом до таких механізмів зростає увага дослідників, що представляють різні галузі гуманітарного знання. Для фахівців-політологів проблеми соціальної взаємодії на індивідуальному та груповому рівні є важливими, оскільки в умовах демократичного суспільства саме ці інтеракції визначають тенденції до самоорганізації. Найбільш істотним соціо-психологічним чинником єдності самоорганізованих спільнот виступає довіра. Для політичного зростання профспілок сучасної України дана площина має істотне значення, оскільки пострадянська природа суспільства зумовлює втрату колишніх орієнтирів суспільної інтеграції. Тому йде інтенсивний пошук нових засад єднання громадян. «Довіра для дослідників у галузі політичних наук є важливою перш за все тому, що вона уможливорює ефективне вирішення дилеми колективних дій за допомогою горизонтальної соціальної самоорганізації, таким чином забезпечуючи функціонування демократичного режиму, ефективного та підзвітного уряду, а також сприяє економічному добробуту», – вважає український політолог В. Сукачов [4, с. 4].

Саме «середній» рівень громадських асоціацій і є привабливим для сучасних українських профспілок. Громадяни, маючи вільний вибір щодо вступу до різних асоціацій, будуть віддавати пріоритет тим з них, з якими буде існувати більш тісний зв'язок, у тому числі й на соціально-психологічному рівні. При цьому, як зазначають вчені, простежується стійка недовіра громадян до державних інституцій [7]. Тому профспілки, як масова громадська організація, можуть стати істотною альтернативою вказаним структурам. Увага фокусується на ролі «імплементаційних» інститутів, особливо силових та юридичних структур (поліція, суд), та урядових агенцій, що відповідають за надання соціальних послуг. Якщо концепція «суспільного вибору» має рацію, і посадовець діє відповідно до логіки максимізації власного добробуту аналогічно до ринкового агента, проблема не має вирішення в принципі.

Наступною площиною, з якою може бути пов'язане зростання мобілізаційних можливостей профспілок, є сфера етнічної ідентичності та утворення на її основі первинних спільнот. Механізми націєтворення на соціальному рівні є дуже подібними до економіко-орієнтованих організацій та структур, відмінності проявляються на рівні тематизації інтересів індивідів та груп. Тому політологічні дослідження політичної довіри підводять нас до необхідності детального аналізу проблеми ідентичності, особливо національної, та синтезу досліджень у галузі суспільної самоорганізації з доробками теорії націоналізму, щоб отримати адекватну концепцію реконструкції колективної пам'яті як напрямку розвитку суспільства. Утілюючи на практиці створення соціальної структури українського суспільства профспілки також можуть отримати цілком визначену нішу обслуговування класового примирення, яке набуває ключового значення в умовах дедалі більшої кристалізації щонайменше двох основних соціальних груп – найманих працівників та роботодавців.

На основі аналізу сучасної політичної реальності можна, на нашу думку, стверджувати наступне: по-перше, міжкласового консенсусу в українському суспільстві наразі немає і важко сказати чи з'явиться він у принципі, хоча певні підстави для стриманого оптимізму таки існують. По-друге, окрім відсутності такого консенсусу, існує ще одна проблема, пов'язана з відсутністю або слабкістю традиційних вторинних структур. У традиційному суспільстві горизонтальна співпраця відбувається переважно на рівні місцевих громад, тобто досить численних об'єднань з чітко окресленою нормативною системою [2]. В сучасному українському суспільстві горизонтальна співпраця, здається, можлива лише на рівні клік, які є менш численними та не мають фіксованого нормативного підґрунтя. Отже, перш ніж творити загальнонаціональні органи громадянського суспільства, треба подбати про підготовку необхідного будівельного матеріалу – місцевих громад та різноманітних апропріативних організацій, серед яких чільне місце можуть посісти профспілки. Визначити момент виникнення злагоди між соціальними групами дуже важко, але цілком у наших силах подбати про те, щоб у разі виникнення останнього існувала відповідна організаційна база. Профспілки в цьому плані мають величезний потенціал у вигляді досвіду та наявності широкої мережі, наближеної до громадян. Таким чином, профспілки, побудовані на принципах довіри між їх членами, в перспективі можуть зіграти істотну роль у взаєминах локальних громад. Політична довіра виступає тим компонентом соціального капіталу, що може зрівняти шанси профспілок у комунікаційному змаганні з групами інтересів. Роль профспілок у глибинному процесі досягнення солідарності між соціальними групами, на нашу думку, може бути дуже значною. Соціальна солідарність, як база соціального діалогу, є надзвичайно ефектним комунікаційним закликком з боку профоб'єднань. Профспілковий рух, за умов його консолідації, має можливість сприяти побудові нової соціальної структури, оскільки професійна ідентичність може стати чинником єднання індивідів в умовах відсутності класової свідомості. Враховуючи, що діяльність профоб'єднань не обмежується соціально-трудовими відносинами, їх вплив може зростати за рахунок включення «до сфери відповідальності» сфер життєдіяльності громадян, пов'язаних з використанням політико-комунікаційних засобів оптимізації політичного статусу профспілок може прислужитися адекватне використання символічного потенціалу політики. Як зазначає український політолог В. Полянська, «символічна політика є різновидом політичної боротьби за монополію легітимного визначення того, що відбувається в політичній системі, свідомим використанням естетично-символічних ресурсів влади для її легітимації і консолідації за посередництвом створення символічних ерзаців (сурогатів) політичної дії та рішення» [3, с. 5]. Йдеться про те, що символічна політика становить особливий вимір політичних відносин, на основі якого здійснюється дієвий політичний вплив. Профспілкові організації, виконуючи на окремі роль та місце в політиці сучасної України, безумовно, мають використовувати символічний потенціал. Разом з тим, необхідно враховувати, що символічні технології потребують якісного інформаційно-аналітичного та ресурсного забезпечення, виконання специфічних процедур.

Як важливий слід розглядати й аргументативний вимір політичної комунікації. Ця площина є відмінною від класичної політичної риторики та передбачає раціоналізацію політичного дискурсу. Згідно з баченням О. Третьяка [6], оптимальним слід вважати раціоналізований образ політичної комунікації, побудований на морально-обґрунтованій міжособовій мовленнєвій інтеракції. Отже, ліберальне суспільство має деякі невід'ємні ознаки та умови, що забезпечують його подальше існування, має справжню не викривлену комунікацію, позбавлену маніпулятивного розкладаючого впливу будь-якої ідеології. Загальний ліберальний лад не розуміється у якості ідеологічно обґрунтованого, або такого, що впливає з умоглядних ідейних засад. Ідеологічні прояви у політичній комунікації вважаються ірраціональними, оскільки ставлять під сумнів та руйнують спілкування та практику політичної комунікації, засновану на рефлексії та сприйнятті адресатів повідомлень як суб'єктів.

Таким чином, профспілки в ситуації комунікаційної конкуренції можуть виступати суб'єктами раціональної політичної аргументації, оскільки їхні вимоги під час політичних обговорень ґрунтуються на реальних інтересах і потребах, які поділяються значною частиною суспільства. Таким чином, оптимальний політичний статус профспілок має й етичне обґрунтування. Разом з тим найбільш бажаним варіантом оптимізації політичного статусу профспілок виступає їх інтеграція до нового якісного стану української політики, в якій провідну роль будуть відігравати публічні дискусії.

Враховуючи вищенаведене, необхідно планувати цілеспрямовані дії з повноцінної інтеграції профспілок у систему політичного дискурсу, що існує. Вихідним пунктом участі профспілок в процесах мовно-орієнтованої комунікації має стати вербальне та текстуальне перевизначення їх політичного статусу. Він на рівні висловлювань та номіналізаційних характеристик має трансформуватися з пострадянського на такий, що є притаманним демократичному суспільству. При цьому реальний стан та відповідність номінальним характеристикам можуть не співпадати, проте, існування позитивного символічного конструкту профспілок у політичному дискурсі може за певних умов визначити зростання їх реального політичного впливу.

Бібліографічні посилання

1. **Колтунов О. Ю.** Політична коректність: концептуальні основи і технологічні прийоми / О. Ю. Колтунов // Автореф. дис. ... канд. політ. наук: спеціальність 23.00.02. НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. – К., 2005. – 16 с.
2. **Песчанский В. В.** Профсоюзы в гражданском обществе: опыт Запада // Мировая экономика и международные отношения. – 1994. – № 1. – С. 100–113.
3. **Полянська В. Ю.** Символічна політика як система політичних технологій / В. Ю. Полянська // Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. – Дніпропетров. нац. ун-т. – Д., 2004. – 18 с.
4. **Сукачев В. В.** Політична довіра як складова соціального капіталу громадянського суспільства / В. В. Сукачев // Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Дніпропетров. нац. ун-т. – Д., 2005. – 18 с.

5. **Тверитнева Е. В.** Символика коллективного поведения: классическая теория и современность / Е. В. Тверитнева // Вестник МГУ. Сер. 18: Социология и политология. – 1999. – № 4. – С. 61–66.
6. **Третяк О. А.** Політична аргументація як засіб раціоналізації політичної комунікації / О. А. Третяк // Дис. ... канд. пол. наук: 23.00.01. – Дніпропетров. нац. ун-т. – Д., 2004. – 171 с.
7. **Щедрова Г. П.** Громадянське суспільство і демократична правова держава: проблеми взаємовпливу / Г. П. Щедрова. – К., 1994. – 51 с.
8. **Kamat S.** NGOs and the new democracy//Harvard International Review. – Vol. 25. – Is. 1. – P. 65–71.
9. **Panitch L., Swartz D.** The Assault on Trade Union Freedoms: From Wage Controls to Social Contract. – New York: Garamond Press, 1993. – 250 p.
10. **Pimlott B., Cook C.** Trade Unions in British Politics. – London: Longman Higher Education, 1982. – 312 p.
11. **Taylor A.** Trade Unions and Politics: A Comparative Introduction. – NY: Macmillan, 1989. – 227 p.

Надійшла до редколегії 14.12.09

УДК 321

І. Г. Алексєєнко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ «ФОРМА ПРАВЛІННЯ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Розкрито сутність та можливості поняття «форма правління» як інструменту дослідження сучасної політичної реальності. Визначено причини нинішнього зниження уваги до даного поняття, встановлено можливості його застосування у сучасній дослідницькій практиці, визначено основні методологічні засади його використання.

Ключові слова: форма поведінки, політична реальність, дослідницька практика, методологічні принципи.

Раскрыто сущность и возможности понятия «форма правления» как инструмента исследования современной политической реальности. Определено причины нынешнего уменьшения внимания к данному понятию, установлено возможности его приложения в современной исследовательской практике, определены основные методологические принципы его использования.

Ключевые слова: форма поведения, политическая реальность, исследовательская практика, методологические принципы.

Within the framework of this article essence and possibilities of concept «Form of rule» opens up as to the instrument of research of modern political reality. Reasons of the present diminishing of attention are determined to this concept; possibilities of his application are set in modern research practice, basic methodological principles of his use are determined.